well-developed? Do they have agency and autonomy? Do they challenge or reinforce harmful stereotypes?

7. Evolving Trends and the Future of Female Representation: Contemporary literature is constantly changing. As we continue to address gender equality, we can expect to see further shifts in how women are portrayed. We're seeing more women taking control of their own stories, challenging power structures, and defining their own identities. There's also a growing focus on intersectionality, with writers exploring how gender, race, class, and other identities interact. It's crucial that literature continues to reflect the diversity of women's experiences, creating characters that are authentic and representative.

Conclusion:

This research has explored how modern stories are changing the way we see women. We've moved beyond simple labels, showing the rich variety of women's lives. We've seen how changing social attitudes, the importance of understanding different experiences, and who writes the story all play a part in shaping these portrayals. Literature is a powerful tool for talking about important social issues, like gender equality. This study emphasizes that readers should actively question the stories they encounter. By giving readers the tools to analyze these portrayals, we help them participate in the ongoing conversation about how women are represented. The aim is to create a deeper, more understanding view of women's lives today. As stories continue to evolve, writers must stay true to the diverse realities of women. This creates a more inclusive literary world and helps build a fairer society where all women can succeed. Essentially, how women are shown in today's books and plays reflects our changing understanding of gender. By looking at the different characters and themes, we gain insights into the complexities of being a woman in the 21st century. This research has shown that critically examining these stories is vital, considering the influence of social change, diverse experiences, and the author's perspective. Ultimately, literature can drive positive change, fostering empathy and challenging stereotypes, leading to a more equitable world for women.

References:

- Singh, Sima. "Portrayal of Women in Literature–Through the Ages." International Journal of Engineering Development and Research 7.4 (2019): 39-41.
- Suryawanshi, Manoj Shivaji. "PORTRAYING THE FEMALE CHARACTERS IN ENGLISH LITERATURE."
- Patel, Mrs Hemkumari, and Kaushilya Sahu. "Portrayal of Women in Indian English Literature: Feminist Perspectives."
- Bhagat, Chetan. One night at the call centre. Random House, 2007.
- Patel, Mrs Hemkumari, and Kaushilya Sahu. "Portrayal of Women in Indian English Literature: Feminist Perspectives."

सुधामूर्ती यांचे साहित्य आणि महिला सशक्तिकरण

प्रा डॉ. श्रीपती म रायमाने मराठी विभाग प्रमुख,के एल ई संस्थेचे जी आय बागेवाडी महाविद्यालय, निपाणी -५९१२३७

प्रास्ताविक

महिला सबलीकरण करताना सर्वप्रथम समाजात महिलांचे अधिकार व मूल्य यांच्यावर घात करणाऱ्या विघातक प्रवृत्ती अर्थात हुंडा प्रथा, स्त्री भ्रूणहत्या, निरक्षरता, लैंगिक अत्याचार, असमानता इत्यादींचा नाश करणे गरजेचे आहे. लैंगिक भेदभाव नष्ट करून समानता प्रस्थापित करणे, तसेच सामाजिक, घरगुती अन्याय व अत्याचार यांच्याविरुद्ध कठोर कायदे व उपाययोजना करणे, त्याचबरोबर महिलांना शारीरिक, सामाजिक, आर्थिक व मानसिक स्वरूपात सशक्त बनविणे ही समाजाची जबाबदारी आहे.

स्त्रीशिक्षणाचा प्रवाह समाजाच्या खालच्या स्तरातूनही अनिरुद्धपणे वाहत राहावा हे वास्तव स्वप्न सावित्रीबाई फुल्यांनी पाहिले आणि ते आज उतरले आहे. शिक्षणातून विचार करण्याची आणि विचारातून अन्यायांशी संघर्ष करण्याची शक्ती निर्माण होते म्हणून फुल्यांना ही विलक्षण अनुभूती आलेली होती. ज्ञानाची स्वाभाविक प्रवृत्ती, पारतंत्र्याचे पाश तोडून स्वतंत्र होण्याची असते. स्त्रियांच्या शिक्षणातून आणि ज्ञानातूनच स्वातंत्र्य आणि समता या मूल्यांचा उदय होतो. असे सुधा मूर्ती यांच्या लेखनातून आणि त्यांच्या कार्यातून पाहायस मिळते. सुधा मूर्ती या महिलांना सशक्तीकरणाच्या प्रवाहात आणणाऱ्या एक सबल स्त्री लेखिका तर आहेतच व अनेक स्त्रियांना प्रेरणा देणारी महिला आहेत. म्हणून त्यांच्या साहित्यावर शोधनिबंध मांडण्याची संधी मिळाली ही मला महत्त्वाची गोष्ट वाटते. सविस्तर एक उत्तम परोपकारी आणि उद्योजक, सुधामूर्ती, एक उत्तम लेखिका आणि भारतातील आघाडीच्या आयटी कंपन्यांपैकी एक असलेल्या इन्फोसिसच्या मार्गदर्शक असलेल्या पैकी एक असल्याने त्यांचे खूप कौतुक आणि आदर केला जातो. पारंपारिक भारतीय पोशाख परिधान केलेल्या सुधामूर्ती, त्या त्यांच्या परोपकारी कार्यासाठी देखील जागतिक स्तरावर ओळखल्या जातात - गरीब मुलींचे शिक्षण सुलभ करणे, महिलांच्या हक्कांसाठी लढण्याची आवड आणि करुणा, बोलण्याची क्षमता, साधेपणा आणि त्यांच्यातील नम्रता स्लाघनीय आहे. पाच एप्रिल २०२३ रोजी, त्यांना भारताच्या राष्ट्रपती द्रौपदी मुमरू यांच्याकडून सामाजिक कार्याच्या क्षेत्रात त्यांच्या प्रचंड योगदानासाठी पद्मभूषण पुरस्कार मिळाला. त्यांचे बहुआयामी व्यक्तिमत्व आजच्या महिला साठी प्रेरणादायी आणि आदरणीयआहे.

सुरुवातीचे जीवन आणि शिक्षण कर्नाटकातील शिग़गाव या छोट्याशा गावात जन्मलेल्या सुधामूर्ती यांना लहानपणापासूनच उत्कृष्ट कामगिरी करण्याची आवड होती. शिक्षण आणि कठोर परिश्रमांना महत्त्व देणाऱ्या कुटुंबात त्यांचा जन्म झाला. त्याच्या पालकांनी त्यांना प्रतिकूल परिस्थितीतही स्वप्ने पूर्ण करण्यास प्रोत्साहित केले. सुधा मूर्ती यांनी हुबळी येथील बीव्हीबी कॉलेज ऑफ इंजिनिअरिंग अँड टेक्नॉलॉजी (सध्या केएलई टेक्नॉलॉजिकल युनिव्हर्सिटी म्हणून ओळखले जाते) येथून इलेक्ट्रिकल आणि इलेक्ट्रॉनिक्स इंजिनिअरिंगमध्ये बीई पदवी मिळवली, त्यानंतर त्यांनी१९७४ मध्ये जागतिक स्तरावर प्रसिद्ध असलेल्या इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ सायन्स, बंगळुरू येथून संगणक विज्ञानात एम.ई पदवी मिळवली. एकउत्कृष्ट विद्यार्थिनी, म्हणून त्यांचा बॅचलर आणि मास्टर्स दोन्हीपदवींमध्ये अव्वलहोत्या.निर्भय आणि आत्मविश्वासू व्यक्तिमत्व सुधा मूर्तींची शिकण्याची आवड आणि जिज्ञासू त्यांचा स्वभाव होता. अभियांत्रिकी महाविद्यालयात ती एकमेव महिला विद्यार्थिनी होती हे लक्षात घेणे खरोखरच अविश्वसनीय आहे. तिचे पुरुष वर्गमित्र उपहासात्मक नव्हते, परंतु त्यांनी निश्चितच त्यांच्या सुतारकाम कार्यशाळेत मुलगी असल्याबद्दलचा आनंद त्यानी लपवला नाही. "मी कधीही एकही वर्ग चुकवला नाही कारण मला माहित होते की जर मी असे केले तर कोणीही मला मदत करणार नाही. यामुळे मी स्वावलंबी झाली. यामुळे मला मुलांशी समानतेने बोलण्यास भाग पाडले," असे त्या सांगतात. त्यांना महाविद्यालयाच्या मुख्याध्यापकांनी सांगितले नेहमीच साडी नेसणे, कधीही कॅन्टीनमध्ये न जेवणे आणि कधीही पुरुष विद्यार्थ्यांशी संवाद न साधणे या तीन गोष्टी त्यांनी प्रामाणिकपणे स्वीकारले. स्वतःच्या स्वप्नांचा आणि महत्त्वाकांक्षांचा पाठलाग करण्याच्या दिशेने एका महिलेच्या प्रवासात सामाजिक पक्षपाताचे अनेक अडथळे असतात. असे अनेक क्षेत्र आहेत जिथे 'फक्त पुरुषांसाठी' दरवाजे उघडे होते. टेल्को (आता टाटा मोटर्स) ने प्रशिक्षणार्थी अभियंत्यांच्या अर्जांसाठी अर्ज मागवण्याच्या नोटिसला प्रतिसाद म्हणून जेआरडी टाटा यांना त्यांनी लिहिलेल्या भडक पत्रासाठी त्या सर्वांच्या समोर प्रामुख्याने ओळखल्या जातात, जिथे महिलांना अर्ज करू नये असे सांगण्यात आले होते. तरीही त्या अर्ज करतात आणि त्यानंतर सुधा मूर्ती ह्या त्या कंपनीत त्यांची पहिली महिला अभियंता म्हणून नियुक्त करण्यात आले.तिथेच त्यांचा प्रिय भावी पती नारायण मूर्ती यांच्याशी त्यांची भेट झाली, जो नंतर त्यांच्या आयुष्यात आणि परोपकारात भागीदार बनले.

सुधा मूर्ती यांचे कठोर परिश्रम आणि समर्पणाचे लवकरच फळ मिळाले आणि यांना वरिष्ठ प्रणाली विश्लेषक पदावर बढती मिळाली. कॉर्पोरेट जगात यश मिळवूनही, त्यांना असे वाटले की आपल्या आयुष्यात काहीतरी कमी आहे. जीवनाच्या सर्व पैलूंमध्ये लिंग असमानतेवर मात करण्याच्या गरजेबद्दल लोकांना शिक्षित करण्यासाठी सुधामूर्ती यांनी अथक परिश्रम घेतले. लिंग समानता साध्य करण्यासाठी आणि लिंगभेदाशी लढण्यासाठी प्रयत्न करणाऱ्या सर्वांसाठी त्यांचे कार्य प्रेरणादायी आहे.

महिलांविरुद्धच्या कोणत्याही प्रकारच्या भेदभावाला विरोध करणारी महिला म्हणून सुधामूर्तींचीं प्रसिद्धीआहे. वय किंवा पदाची पर्वा न करता त्या महिलांच्या मदतीला धावून जातात. त्यांच्या 'Women@Work' "वुमेन ॲट वर्क" या पुस्तकात, कामाच्या ठिकाणी महिलांना येणाऱ्या आव्हानांवर आणि त्यांच्या करिअरची जबाबदारी घेऊन आणि त्यांचा वेळ प्रभावीपणे व्यवस्थापित करून त्या स्त्रिया आलेल्या प्रसंगी कसे उभे राहिले पाहिजे यावर चर्चाकरतात. देशातील मोठ्या प्रमाणात लिंगभेदामुळे बाजूला राहण्यास नकार देणारी एक महिला आणि सुधामूर्तीआजच्या तरुण मुलींच्यासाठी कशा कार्यरत आहेत हे समजून घेणे आवश्यक आहे.

उत्तम लेखन कौशल्य

सुधा मूर्ती या एक श्रेष्ठ लेखिका आहेत ज्यांनी सोळा भारतीय भाषांमध्ये पंचाहत्तरहून अधिक पुस्तके प्रकाशित केली आहेत. त्यांना राज्य, राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय स्तरावर अनेक पुरस्कार मिळाले आहेत, ज्यात राज्यप्रशस्ती आणि भारतातील वेगवेगळ्या विद्यापीठांमधून सहा डॉक्टरेट पदवी दिले आहेत. त्यांची पुस्तके विविध सामाजिक आणि नागरी समस्यांवर लक्ष केंद्रित करतात आणि त्याचबरोबर जनतेच्या समस्याआणि मुलीनां कसे आपले भविष्य घडवता येईल व शिक्षण घेऊन देश प्रदेशात आपले स्थान प्राप्त करता येईल हे विचार त्यांच्या लेखनातून आलेले आहेत. त्यांची पुस्तकातील भाषा ही सरळ साधी - सोपी आहे आणि सर्व वयोगटातील वाचकांशी जोडण्याची क्षमता त्यांच्या लेखनात आहे, सुधा मूर्ती ह्या भारतातील सर्वाधिक पुस्तक विक्री होणाऱ्या महिला लेखिका आहेत.

प्रामाणिक आणि नम्रता

सुधा मूर्ती देशातील सर्वात श्रीमंत महिलांपैकी एक आहेत. पण त्या संपत्तीचा अभिमान जनतेसमोर दाखवण्यापासून दूर आहे. त्यांच्या मुख्य पैलूंपैकी एक म्हणजे भौतिकवादावर भर देणाऱ्या जगात त्या ज्या साध्या मूल्यांचे पालन करतात. सुधा मूर्तींना साधेपणाची कला नक्कीच अवगत आहे. "माझ्यासाठी कोणतेही दागिने किंवा नवीन साड्या नाहीत पण माझ्याकडे जे आवश्यक असलेले सर्व काही आहे, सुधा मूर्ती म्हणतात की "पैसे देणे सोपे आहे परंतु भौतिक सेवेसाठी स्वतःला समर्पित करणे सोपे नाही". त्या असेही म्हणतात की "देवाच्या नजरेत आपण सर्व समान आहोत पण समाजाच्या नजरेत नाही." सुधा मूर्ती यांचे कार्य यांचे लेखन, येणाऱ्या पुढच्या पिढ्यांना प्रेरणा देत राहील, आपल्या सर्वांना आठवण करून देईल की एक व्यक्ती जगात बदल घडवू शकते. "जर तुम्हाला खरोखर जीवन समजले असेल, तर सत्ता आणि पैसा तुमच्यावर परिणाम करू नये. पण त्यासाठी तुम्हाला मजबूत मनाची आवश्यकता आहे. सत्तेने, पैशाने वाहून जाऊ नका. छोट्या छोट्या गोष्टींचा आनंद घ्या आणि कठोर परिश्रम करा आणि प्रामाणिकपणे काम करा. कदाचित ते तुम्हाला लगेच मिळणार नाही, परंतु दीर्घकाळात तुम्ही काहीतरी चांगले निर्माण करू शकता,"सुधा मूर्तींची साधी राहणी आणि उच्च विचारसरणी व त्यांचे तत्वज्ञान जगभरातील लोकांना प्रेरणा देते.

समाजाच देन परतफेड

मानव म्हणून आपण करू शकणाऱ्या सर्वोत्तम गोष्टींपैकी एक म्हणजे वंचितांची काळजी घेणे. सुधा मूर्ती या विश्वासावर ठाम आहेत की पैसा नेहमीच हातात बदलतो आणि समाजाला परत देण्याने महत्त्वपूर्ण सद्भावना निर्माण होते. कला आणि संस्कृती, सार्वजनिक स्वच्छता, आरोग्यसेवा, दारिद्र्य निर्मूलन आणि महिला सक्षमीकरण आणि शिक्षण या सामाजिक कार्यात सक्रिय सहभागातून त्यांचे उदात्त विचार दिसून येतात. १९९६ मध्ये, त्यांनी इन्फोसिस फाउंडेशनची स्थापना केली, जी इन्फोसिस टेक्नॉलॉजीजची परोपकारी शाखा आहे. फाउंडेशनच्या माध्यमातून सुधा मूर्ती यांनी आरोग्यसेवा, शिक्षण आणि ग्रामीण विकासावर लक्ष केंद्रित केले. त्यांनी संपूर्ण भारतात शाळा, रुग्णालये आणि सामुदायिक केंद्रे बांधण्यासाठी अथक परिश्रम केले, ज्यामुळे वंचित समुदायांमधील असंख्य लोकांचे जीवन सुधारण्यास मदत झाली.

सुधा मूर्ती यांच्या आयुष्यातील एक महत्त्वाचा क्षण म्हणजे १८ वर्षे अथक परिश्रम करून त्यांना सामान्य जीवन जगण्यास सक्षम बनवल्यानंतर ३,००० पुनर्वसित सेक्स वर्कर्सनी त्यांच्यासाठी आभार मानण्याचा कार्यक्रम आयोजित केला. त्या कार्यक्रमात सुधा मूर्ती म्हणाल्या, “मी तिथे स्टेजवर गेलो आणि त्यापैकी ३,०००, जे आता सामान्य जीवन जगत होते, त्यांना माझे ऐकायचे होते आणि मी पूर्णपणे नि:शब्द झालो. अश्रू वाहू लागले आणि मी रामायणातील एक श्लोक उद्धृत केला: 'देवा...मला श्रीमंत बनवू नको, मला सुंदर बनवू नको, मला राणी बनवू नको. जर तुम्हाला मला काही द्यायचे असेल तर मला एक कोमल हृदय आणि एक मजबूत हात द्या, जेणेकरून मी इतरांचे अश्रू पुसू शकेन.' त्या क्षणी, मला कळले की मी का जन्माला आलो आणि त्यामुळे मला प्रचंड शांती मिळाली.” एक प्रचंड प्रेरणादायी क्षण! इन्फोसिस फाउंडेशनसोबतच्या कामामुळे सुधा यांना अनेक प्रशंसा आणि पुरस्कार मिळाले, ज्यात भारताच्या सर्वोच्च नागरी सन्मानांपैकी एक पद्मश्रीचा समावेश आहे.

भारतीय साहित्य क्षेत्रात सुधा मूर्ती अनेकांसाठी प्रेरणादायी आहेत. त्यांची जीवनकथा कठोर परिश्रम, समर्पण आणि इतरांना मदत करण्याची इच्छाशक्ती यांचे प्रतीक आहे. त्यांच्या अविस्मरणीय कामगिरीतुन व त्यांच्या धर्मादाय कार्यांपर्यंत, त्यांनी हे दाखवून दिले आहे की खरे यश हे मूल्यवर्धन आणि इतरांच्या जीवनात बदल घडवून आणण्याद्वारे मिळते.

ग्रामीण भागातील स्त्रियांच्या समस्या आजही जटिल आहेत. खेड्यापाडत शाळा आल्या, वीज आली, यंत्र, तंत्र आले. पण दोन चार इयत्ता झाल्या की मुलींच्या शिक्षणाला खंड पडतो. कारण अजूनही मुलगा आणि मुलगी यांच्या शिक्षणात फरक केला जातो. सनातनी वातावरण निवळले असले तरी मुलीला अधिक शिकवून काय करायचे, फार तर तिला लिहिता वाचता येते एवढे प्रस्थापित झाले म्हणजे तिच्या लग्नाचा मार्ग सुकर होईल ही विचारसरणी खेड्यापाड्यांत बऱ्याच ठिकाणी आढळते. बाह्य सुधारणा झाल्या पण शिक्षणातून जे मानसिक परिवर्तन अपेक्षित आहे; ते होण्याच्या दृष्टीने आजच्या युवक महिलाना कार्य करावे लागेल. प्रबोधनाची लाट केवळ नागरी भागात उंचबळून चालणार नाही. ती ग्रामीण भागात आणि आदिवासी भागात पोहोचविण्याचे आव्हान स्वीकारले पाहिजे. सावित्रीबाई फुल्यांचे विचार घेऊन सुधा मूर्ती यांची ही चळवळ ग्रामीण जनतेच्या जीवनाशी अधिकांशाने निगडित होत चाललेली आहे हे लक्षात घेणे आवश्यक आहे. आज शूद्रातिशूद्रांची मुलं- मुली सर्वार्थीनी ज्ञानविज्ञानात पुढे येत आहेत हे चित्र आज दिसात आहे.

सुधा मूर्ती यांच्या कादंबरीतून चित्रित होणाऱ्या महिला प्रतिकूल परिस्थितीतून शिक्षण घेऊन परिस्थितीला धैर्याने सामोरे जाताना दिसतात. आपल्या स्वतःबरोबर इतर महिलांना सक्षम बनवतात व प्रतिकूल परिस्थितीला धैर्यवान सामोरे जाण्यास प्रेरित करतात. या संशोधनाचा मुख्य उद्देश म्हणजे सुधा मूर्ती यांच्या 'जेंटली फॉल्स द बकुला' 'हाऊस ऑफ कार्ड्स' आणि 'महास्वेथा' या कादंबरीतील महिला नायिकांना येणाऱ्या समस्यांचांअभ्यास करणे आणि अर्थपूर्ण जीवनाच्या शोधात त्या त्यांच्या सांसारिक अस्तित्वाच्या पलीकडे कशा जगतात आणि त्यांच्या आकांक्षा पूर्ण करण्यासाठी नवीन जीवन कसे सुरू करतात हे जाणून घेतले. सुधा मूर्ती यांच्या साहित्याच्या आधारे आम्ही महिलांच्या संघर्षाचा आणि अर्थपूर्ण जीवन जगण्यासाठी उपाय शोधून त्या अडथळ्यांवर कशी मात करतात हे समजते.

निष्कर्ष:

कांदबरीच्या अभ्यासातून समोर आलेल्या निष्कर्षांवरून अनुपमा, मृदुला आणि श्रीमती यांसारख्या कादंबऱ्यांमधील स्त्री पात्रांना सहन करावा लागलेला हिंसाचार, अवहेलना आणि शोषण दिसून येते. 'जेंटली फॉल्स द बकुला' 'हाऊस ऑफ कार्ड्स' आणि 'महाश्वेथा' या सर्व कादंबऱ्यांमध्ये स्त्री-पुरुष संबंध, सामाजिक स्वीकृती आणि आधुनिक जीवनातील दुरावा हा गाभा असल्याचे समजते. असा निष्कर्ष काढला जातो की मृदुला, श्रीमती आणि अनुपमा यांसारख्या कादंबऱ्यांमधील स्त्रिया साध्या, कष्टाळू आणि निष्पाप आहेत, तर पुरुष - संजय, श्रीकांत आणि आनंद हे विलासिता, आयुष्यराम आणि भौतिकवादाच्या शक्तीने प्रभावित आहेत, जे सतत कॉर्पोरेट शिडी चढत राहतात आणि त्यांना कळत नाही की कौटुंबिक जीवनाचे मूल्य न जाणताच, बाह्य सुख ,देखावा, विलासिता, महागड्या आणि भौतिकवादाची ताकद, सतत कॉर्पोरेट शिडी चढत राहते. पुरुषाची सत्ता, मतलबी आणि फुकट खाऊ आयुष्य आरामी आणि सामाजिक प्रतिष्ठेची हाव स्त्री पात्रांना खूप महाग पडली आहे. कृत्रिम मूल्ये आणि भौतिक यश एखाद्या व्यक्तीला यशस्वी बनवू शकत नाही हे स्त्री पात्रांना कळते. पुरुषप्रधान समाजाने उद्देशपूर्ण जीवन जगण्यासाठी आणलेल्या अडथळ्यांवर मात करण्यासाठी त्या अथक परिश्रम करतात.

जीवन हे शिकण्याच्या आणि शिकवण्याच्या एक अनुभवी प्रवास म्हणून चित्रित केले आहे ज्यामध्ये धैर्य आणि इच्छाशक्तीची चाचणी घेण्यासाठी असंख्य अडथळे आणि अडथळ्यांना तोंड द्यावे लागते. हे अडथळे आपल्याला सुधा मूर्ती यांनी चित्रित केलेल्या नायकामध्ये दिसल्याप्रमाणे निर्णय घेण्यास मदत करतात. त्यांचे पर्याय कठीण होते तरीही त्यांनी एक नवीन क्षितिज निर्माण करण्यासाठी धैर्य, उद्देश आणि अर्थ गोळा केला. आपले खरे मूल्य जाणून घेणे हे एक अथक काम आहे, ते आपल्याला आपली मूल्ये आणि आवड मजबूत करण्यास मदत करते. आत्म-शोध ही सोपी सवारी नाही,त्यासाठी आजच्या महिलांना परिश्रम, समज आणि समानतेची आवश्यक आहे.

संदर्भसूची

1)जेन्टली फॉल्स द बकुल बाई.
2) सुधामूर्ती बुक्स.
3) हाऊस ऑफ कार्ड्स.
4) वाईज अँड अदरवाईज
5) वुमन्स ॲट वर्क्स.
6) डॉलर बहु.